

DN Debatt 2 mars 1998

"Därför är vi sämst på företagande"

Anställningstryggheten gör att Sverige har färre egenföretagare än något annat OECD-land, skriver Stefan Fölster.

Göran Persson målar upp bilden av ett blomstrande företagsklimat som ska ge 100 000 nya företag till år 2000. Men faktum är att antalet företagare i Sverige har minskat kraftigt sedan 1995. I förhållande till vår utvecklingsgrad har vi färre egenföretagare än något annat OECD-land. Det som stoppar framtidens Astra och Ericsson är höga skatter, krångliga regler och bristen på riskkapital - men framför allt den stora anställningstryggheten. Det skriver nationalekonomen Stefan Fölster. Det räcker inte med finlir i regelverket om Sverige ska kunna ta sig upp från sin bottenplacering som företagareland, menar författaren Stefan Fölster.

Inställningen till företagandet har blivit mer positiv under det senaste decenniet, och tidvis har villkoren för företagare förbättrats. Antalet företagare ökade också något fram till år 1995, om än från en låg nivå. Sedan dess har det emellertid minskat med 8,7 procent. Enligt SCB fanns 39 000 färre företagare vid årsslutet 1997 jämfört med siffran för 1995. Detta måste anses vara en alarmerande utveckling på så kort tid.

Kanske lika tankeväckande är att Göran Persson (DN Debatt 22/2) och Anders Sundström samtidigt målar upp ett blomstrande företagarklimat, med 27 000 nya företag per år och 100 000 nya företag fram till år 2000.

Förklaringen till denna inflation i företagssiffror är enkel. Nyregistreringen av företag har ökat under senare år. Men det har inte betytt att antalet företagare har ökat. Många av de nyregistrerade bolagen är helt enkelt papperskonstruktioner som används till exempel för att redovisa inkomster från extraknäck. Skatteregler tvingar också ofta företagare att dela upp verksamheten i flera registrerade bolag. Sedan måste hänsyn tas till att en hel del bolag också avregistreras varje år.

När nyföretagarstatistiken väl rensas från luft kvarstår faktum: Antalet personer som försörjer sig på eget företagande har minskat kraftigt.

En anledning till detta kan vara att många svenska företagare tycks känna sig som soldater i skyttegravarna - hyllade i torgtalen men under beskytning från både fienden och de egna. Det kan bero på att politiken utformas av personer som i mycket liten utsträckning har egen erfarenhet av företagande. Riskerna finns nu att också kommande lättnader för företagare andas samma klugenhet och misstänksamhet som varit fallet många gånger tidigare.

Sverige tillhör de tre OECD-länder som har lägst andel egenföretagare inom industrin och tjänstesektorn. Att länder med en lägre utvecklingsgrad eller lägre BNP per capita än Sverige har fler egenföretagare är i sig inte anmärkningsvärt. Det anmärkningsvärda är att de flesta OECD-länder har både högre BNP och en större företagareandel än Sverige. I förhållande till vår

utvecklingsgrad har vi färre egenföretagare än något annat OECD-land.

Märkligt nog har inte orsakssambanden mellan egenföretagande och sysselsättning och tillväxt studerats särskilt mycket i den ekonomiska forskningslitteraturen. För Sveriges del kan konstateras att de områden som har hög egenföretagarandel också har hög sysselsättningsgrad eller låg arbetslöshet. I Gnosjö ligger till exempel den öppna arbetslösheten under 1 procent, vilket kan jämföras med rikssnittet kring 7 procent. Många företagare i denna region säger ofta att deras största problem är att arbetslösa från andra regioner som erbjuds arbete anser det för besvärligt att flytta.

Men bevisar detta verkligen att företagen skapar arbete? Endast en studie har hittills undersökt orsakssambanden mellan företagande och sysselsättning. Den statistiska analysen ger ett ganska entydigt svar. Ett ökat egenföretagande ger upphov till ökad sysselsättning. Detta bekräftas också när varje län undersöks för sig. När fler startar eget inom ett län ökar sysselsättningen under ett antal år därefter. Däremot leder en ökning av sysselsättningen inte till fler egenföretagare under de efterföljande åren, vilket man skulle vänta sig om det förelåg ett omvänt orsakssamband.

Det är inte heller enbart växande företag som bidrar till att sysselsättning skapas. Även företagare som inte expanderar själva bidrar till att skapa ett gynnsamt företagsklimat, dels genom att tillhandahålla kompetens till blivande nyföretagare, dels visar forskningen att företagare sparar mer och ofta bidrar till startkapitalet hos nyföretagare i sin omgivning.

Finns fler företagare ökar dessutom förståelsen för företagets villkor i den politiska processen vilket leder till en sundare och stabilare politik gentemot alla företag. I kommuner med många företagare är risken mindre att kommunala verksamheter bedriver illojal konkurrens mot företagare eller fifflar med anbudsupphandlingar. Allt detta bidrar till att nyföretagande blir mindre riskfyllt i regioner, eller länder, som är företagstäta.

Det är den stora personliga risken med egenföretagandet som ofta är mycket svår att leva sig in i för dem som inte har egen erfarenhet. Det hävdas att företagare bara drivs av personliga motiv som ligger utanför den ekonomiska sfären. Men det torde vara en självklarhet att varje person som överväger att bli företagare måste värdera de personliga riskerna. Och riskerna ökar ju sämre de ekonomiska villkoren är.

En av riskerna är den osäkra inkomsten. Vi vet att personer i 35-45 års ålder har störst förutsättning att lyckas med egenföretagandet. Just den åldersgruppen har emellertid, tack vare LAS, en stor trygghet som anställd. Ja, till och med för arbetslösa är tryggheten så stor att få flyttar till Gnosjö, än mindre startar eget. För företagare tillkommer att de ofta tar ut låg lön för att bygga upp reserver eller investera inom företaget. Om något händer blir då också a-kassa eller sjukpenning låg.

Skatter och regler för också med sig betydande personliga risker. Det är lätt att göra misstag när reglerna är krångliga, och även ärliga misstag som man själv eller ens revisor gör kan leda till mycket papperstrassel, advokatkostnader, höga böter och i värsta fall fängelse. Risken uppfattas som så stor att många företagare känner sig tvingade att ta en försäkring mot advokatkostnader

vid skattetvister. De ännu större kostnaderna i form av pappersarbete, straffavgifter och förlorad goodwill går inte att försäkra sig mot.

För den egenföretagare som anställer någon mångfaldigas denna risk. Pappersarbetet omfattar då bland annat kollektivavtal, avtal med AMF, försäkringskassan och uppborndsdeklaration. I samtliga kan det bli fel och digra påföljder. Självklart ska egenföretagaren också med sin egen inkomst som insats ta ansvar för att den anställda erhåller sin lön.

Dessa och andra risker blir allvarigare om skattenivån är hög. Mycket riktigt finns också färre egenföretagare i de svenska län där kommunalskatten är hög.

Under de senaste 20 åren, som vi undersökt, har också egenföretagandet minskat när skatterna höjts i synnerhet fram till mitten på 1980-talet. När skatten sänktes något efter skattereformen 1990-91 ökade egenföretagarandelen något. Också i en jämförelse mellan OECD-länder finns ett mycket tydligt mönster. Länder med högre skatt har färre egenföretagare.

En rad studier bekräftar att människor startar eget i högre utsträckning om de har eget sparande eller egen förmögenhet. Det visar sig också att ett eget sparande inte lätt kan ersättas av externa pengar. I praktiken är bankers eller riskkapitalbolags satsningar i nya företag mycket begränsade.

Problemet kan inte heller lätt lösas med statliga bidrag eller kapitaltillskott till nyföretagandet. En stödhandläggare har minst lika svårt att utvärdera nya företag som de finansiella bolagen. Konsekvensen blir då att det offentliga stödet alltför ofta går dels till företag som ändå hade startats, dels till företag som inte borde ha startats.

De senaste 20 årens otaliga försök att förlösa tillväxtföretag med offentliga stöd inger ingen större förhoppning om att detta kan fungera som annat än ett marginellt komplement. Dessutom kvarstår många av de personliga riskerna med egenföretagandet även om företaget får ett kapitaltillskott från staten eller finanssektorn.

Regeringen har under nästan fyra år prövat en lång rad traditionella åtgärder för att förbättra sysselsättningen. Hittills har sysselsättningen inte ökat. I panik pressas nu arbetslösheten ned med bland annat dyra förtidspensioneringar av arbetsföra människor.

Under denna period har villkoren för egenföretagare förbättrats i vissa avseenden och försämrats i andra. Dubbelbeskattningen återinfördes och innebär att utländskt ägande av svenska företag gynnas på bekostnad av svenskt ägande. Många "förbättringar" har varit så kringgärdade av krångliga regler och begränsningar att de inte minskat riskerna med egenföretagandet alls. Det så kallade riskkapitalavdraget fick till exempel avskaffas redan efter ett drygt år. Det var så krångligt att det snarare ökade risken för den som ville utnyttja det.

Från 1997 infördes en lättnad i dubbelbeskattningen framför allt för egenföretagare som har många anställda. Lättnaden minskar således inte alls risken för den normala eller nybörjande egenföretagaren. Ett annat exempel är att tjänstledighet införs för anställda som vill bli egenföretagare, men detta skapar samtidigt en betydande risk för den småföretagare som har anställda.

Exemplen visar att politiken gentemot företagare präglas av en djup kluvenhet. Å ena sidan finns sannolikt en ambition att underlätta egenföretagandet. Å andra sidan finns en misstänksamhet och en bristande förståelse för de risker som en egenföretagare tvingas leva med.

Under tiden finns framtidens Astra och Ericsson kanske bland de nya företag som i dag inte blir av. De blir kanske inte av därför att dagens entreprenör inte lika lätt kan låna pengar av sin hyrestant som Lars Magnus Ericsson gjorde när han startade. Eller därför att dagens entreprenör inte får F-skattsedel. Eller, mest sannolikt därför att dagens entreprenör inte offrar en trygg anställning för ett stort personligt risktagande.

Med tanke på framtidens företag såväl som den sysselsättning som egenföretagandet bevisligen skapar framstår det som en mycket riskabel strategi att nöja sig med finlir i regelverket. Det är också en ogenomförbar strategi om Thomas Östros har rätt när han ger uttryck för tanken att de flesta regelförenklingar måste avvisas därför att de undergräver möjligheten att ta ut höga skatter.

I så fall måste slutsatsen vara att en framväxt av företag kräver mer genomgripande reformer. Vi kanske behöver ett välfärdssystem med mer eget sparande, ökade möjligheter att använda det egna sparandet i socialförsäkringssystemen under livet, och med lägre skatteklivar. Vi kanske borde tillåta fler av dem som arbetar offentligt att bli egenföretagare eller arbeta i företag.

Sådana reformer kan genomföras utan att orättvisorna i samhället behöver öka. För den som ändå oroar sig över rättviseaspekterna av ett bättre företagsklimat finns skäl att ställa sig följande frågor:

Vill vi ha det så att vanliga människor skyr tillfällena till lönsamt egenföretagande därför att ett lågt eget sparande och höga skatter gör det för riskfyllt? Vill vi ha det så att tillfällena till lönsamt egenföretagande därför främst kan utnyttjas av dem som redan har förmögenheter?

Stefan Fölster

* * * * *